

Історія Світу, переважно Василівки

м. Василівка

2019

Присвячується всім воякам, які захищали мене, поки я писав цю історію, а надто тим, хто вже не зможе її прочитати

Зміст

Переднє слово _____	5
Слово до Читача _____	6
Частина I – Геологічне і палеонтологічне минуле Василівки _____	7
1. Початок історії: Атоми багаторазового використання _____	9
2. Чи були динозаври у Василівці? _____	11
3. Василівка на дні Сарматського моря _____	16
4. Вихід Василівки із води на сушу _____	21
5. Сафарі у Василівській савані _____	24
6. Василівка в обіймах Льодовикового похолодання _____	27
7. Проміжні висновки: геологічний літопис Василівки _____	31
Додатки до Частини I _____	36
Частина II – Неймовірні пригоди Homo sapiens у Василівці _____	39
8. В чому полягає розумність Людини Розумної _____	41
Доповнення: в пошуках свідомості _____	44
9. Перші люди у Василівському районі _____	46
Доповнення: як василівці навчилися розмовляти _____	49
10. Друга спроба заселення Василівки _____	52
11. Генетичні Адам і Єва кожного Василівця _____	55
12. Василівський тундростеп і його мешканці _____	59
13. Стрибок від холодних до теплих степів _____	65
14. Збірна інформація по кременю з пляжів Лисої Гори _____	70
Додатки до Частини II _____	74
Частина III – Будівничі степових пірамід _____	81
15. Василівка у вирі світової неолітичної революції _____	83
Доповнення: батьківщина василівського землеробства _____	87
16. Землеробське Трипілля, якого у нас не було _____	89
17. Перші кургани на території Василівського краю _____	96
18. Гуркіт бойових колісниць у Василівських степах _____	106
19. Коли Василівка вперше стала землеробським краєм _____	112
20. Іраномовна Василівка _____	118
Доповнення: виняткова роль коней в історії Василівки _____	123
21. В серці легендарної країни Герр _____	124
Додатки до Частини III _____	134

Частина IV – Темні століття: між Скитією та Золотою Ордою	137
22. Пульсації життя на Пізньоскитських поселеннях	139
23. Василівська Сарматія на кордоні Римської імперії	144
24. Привиди Кельтів, Готів і Венедів у Василівці	152
25. У витоків тюркизації Василівського степу	157
26. Перша зустріч василівців з представниками монголоїдної раси	161
27. Як василівські Булгари перетворилися на Болгар	166
28. Василівська Хозарія та зародження Русі	172
29. Між Руссю і Печензьким полем	180
30. Посеред Поля Половецького	184
Додатки до Частини IV	191

Частина V – Василівка Татарська	195
31. Як Василівка стала Золотою Ордою	197
32. Половецько-Аланська держава темника Ногая	202
33. "Чорна смерть" у Василівських степах	205
34. Кучугурська історія, гідна Шехерезади	209
35. Куди поділася Кучугурська краса	215
36. Мамаєві татаро-козаки	219
37. У складі Кримського ханства	224
Доповнення: Ординські реалії минулих часів	227
38. Козацька Василівка	230
Доповнення: Як у василівців з'явилися імена та прізвища	237
39. Останні з могікан Василівської Татарії	238
Додатки до Частини V	248

Частина VI – Панська доба в історії Василівського краю	251
40. Від волі до кріпацтва	253
41. Перша писемна згадка про Василівку	258
42. Якою була наша козацька слобода	263
43. Початок поміщицького періоду	269
44. Кохання, яке змінило долю всього краю	273
45. Замок для Василя Павловича Попова	277
46. Неперевершений мер Василівки	284
47. Два обличчя одного міста	286
Додатки до Частини VI	293

Частина VII – Переверти революційної доби	303
48. Між двома революціями 1917-го року	305
49. Перші Совети у Василівці (зима 1917-18 рр.)	308
50. Українська весна 1918-го і гайдамацько-селянське свято	312
51. Від окупації до отаманщини (гетьманат і махновщина)	319
52. Між Білими та Червоними (денікінці та врангелівці)	324
53. Четверті Совети і розстріл василівської інтелігенції	329
Доповнення: Дуже короткий курс історії КНРС	334
54. Як Василівка стала частиною Радянського Союзу	335
Додатки до Частини VII	340

Частина VIII – Між серпом і молотом Радянської держави	343
55. Зародження СРСР	345
56. Відлига НЕПу	347
57. Сталінський перелом	352
58. Убивство голодом	359
59. Храм пролетарської культури	366
60. Жити стало краще, жити стало веселіше	370
61. Два роки неоголошеної війни	375
62. Фронтний вал із заходу на схід	381
63. Василівська колонія Третього Райху	386
64. Фронтний вал зі сходу на захід	391
65. П'яті Совети у Василівці	397
Доповнення: День Перемоги	401
66. Голод за рбзкладом	402
Додатки до Частини VIII	406

Частина IX – Як василівці жили при комунізмі	415
67. Вітер змін	417
68. Рукотворний Каховський океан	420
69. Відлига після десятиліть терору	425
70. Курорт на березі моря	432
Доповнення: Куди поділися зони відпочинку	437
71. Джерело ностальгії за Радянським Союзом	438
72. Доба Застою чи Розвинутого Соціалізму?	445
73. Горбачовська Перебудова	451
74. Агонія Радянського Союзу	454
Додатки до Частини IX	462

Частина X – Битва за Українську Україну	467
75. Ейфорія та розчарування перехідного періоду	469
76. На дні економічної кризи	474
77. Помаранчевий вітер	478
78. Від неосталінізму – до Революції Гідності	483
79. Василівка в російсько-українській війні	488
80. Крок уперед	495
81. Давні вірування василівців	497
Додатки до Частини X	510
Післямова	515

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Поринаючи в історію рідного краю, ми натрапляємо на безліч найрізноманітніших персонажів минулого і дивовижні сплетіння людських доль, які вплинули на формування нашого сьогодення. Ким були ці герої, колишні мешканці нашої Маленької Батьківщини? Розпізнати їхні обриси в мороці минулого намагається робота Б.Мазка, присвячена історії міста Василівка і виконана в контексті мікроісторичних студій, коли в об'єктив історика потрапляють невеликі за розміром території (вулиця, село, місто) та обмежені колективи людей (місцева громада) з їх ментальністю та повсякденням.

Краєзнавство, як цілісний науковий комплекс, включає вивчення і природних і соціально-культурних характеристик досліджуваної території. Саме ці сторони буття міста Василівка вміло зумів поєднати в своєму нарисі Б.Мазко – медик за фахом і краєзнавець за покликанням. Робота Б.Мазка починається з опису геологічної та палеонтологічної минувшини. При цьому, вона є чи не єдиним історичним нарисом, який охоплює в собі всі періоди розвитку Василівського краю, починаючи від його заселення первісними людьми і завершуючи новітньою добою. Популяризація цих знань і пробудження в земляків цікавості до місцевої історії – стали головними завданнями роботи краєзнавця. Спираючись на масив накопичених наукових даних і загальновідомих положень, автор проте не претендує на істину в останній інстанції, залишаючи Читачу місце для власних роздумів і самостійних висновків. Це дозволяє Б.Мазку оперувати не лише сухими фактами, але й увиразнювати історичне оповідання емоційними та гумористичними доповненнями.

Проведення краєзнавчих досліджень є одним зі способів формування місцевих варіантів історичної пам'яті, які в свою чергу потужно впливають на розбудову національної ідентичності. Та попри всю важливість, переважна більшість краєзнавчих студій і досі залишається в полоні «старої» історичної міфотворчості, сформованої ще радянською історичною школою. Зважаючи на багатоетнічний склад південноукраїнського регіону, різні місцеві варіанти історичної пам'яті можна використовувати як для інтеграції українського політичного організму, так і для його дезінтеграції, яскравим прикладом чого є так званий проект «Новоросія». Тому, формуючи регіональні варіанти історичної пам'яті в Україні, доречно завжди керуватися принципом «територіального націоналізму», сформульованим відомим представником українського консерватизму В'ячеславом Липинським (1882 – 1931). Згідно концепції «територіального націоналізму», кожен мешканець українських земель, незважаючи на етнічну приналежність, повинен самоусвідомлювати себе українцем. Даний принцип набуває особливого звучання в сучасних суспільно-політичних умовах. Таким чином, основним завданням краєзнавства є не лише дослідження історичного минулого певної території, але й виховання в її жителів почуття єдності. Тож, досліджуючи минуле рідного краю, не забуваймо заклик В. Липинського до прийдешніх поколінь: «Ніхто нам не збудує держави, коли ми самі її собі не збудуємо, і ніхто з нас не зробить нації, коли ми самі нацією не схочемо бути».

ТУРЧЕНКО Федір Григорович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри новітньої історії України Запорізького національного університету, Заслужений діяч науки і техніки України

ТІШИН Олександр Володимирович, аспірант кафедри історії України Запорізького національного університету

Слово до Читача

Шановний Читачу!

Ця книга виникла, як узагальнення багаторічного захоплення прадавньою історією місцинки, де я народився, прожив майже півстоліття і де, вірогідно, залишуся артефактом для археологів майбутнього. Це місце – куточок Причорноморської низовини, де стрімкий Дніпро, пробившись крізь граніти кристалічного щита, виривається на простори степів і спокійно повертає на захід, вбирає в себе річку Кінські Води, а та, в свою чергу, вбирає в себе води Карачекраку. Саме тут, на березі Великих Плавень я і народився. Сьогодні це місто зветься Василівкою, декілька століть тому – звалося Чекраком, понад півтисячоліття тому – було передмістям славетного Сарай-Мамаю, а ще давніші поселення – загубили свої назви в поросі тисячоліть назавжди. Так і виходить, що ми, "нині суцї", – тільки невеличка ланочка в безперервним ланцюжку історії цього краю, який волею випадку став нам рідним: з його землі піднялися і в його ж таки землю підемо. Цей ланцюжок веде мене вглиб тисячоліть і знайомить з подіями минулого, як світлини з родинного альбому. Все, що мені вдалося розвідати, хочу передати Тобі, мій Читачу: все, що захоплювало і дивувало, всі таємниці і відкриття. А далі, якщо Ти відчуєш себе частиною цієї історії, то прокладеш уже свій власний шлях до подальшого зближення з рідним краєм. Тож, рушаймо!

P.S. Деякі зауваги до оформлення книги:

1. Матеріал подано в хронологічній послідовності від найдавніших періодів – до сьогодення.
2. Відтворення подій минулого спирається на виявлені факти, але не має остаточної завершеності, бо щодня додаються нові знахідки.
3. Переважно висвітлюються події місцевої історії Василівського краю та дотичні до неї події у Великому Світі.
4. Оповідь ілюстрована власними аматорськими фотографіями місцевих краєвидів і знахідок; всі запозичені світлини і малюнки відповідно підписані.
5. Книга має не повчальний, а радше дослідницький характер і щиро відкрита для спільних обговорень подій нашого минулого з Читачами.

Василівка на кордоні Українського кристалічного щита (позначена червоною цяточкою). Русло Дніпра спочатку стелеться вздовж гранітного щита, а потім стрімко його перетинає, створюючи знамениті Дніпрові пороги (малюнки з Інтернету)

Коротенька довідка:

Василівка – райцентр Василівського району Запорізької області.
 Географічні координати: 47°26'03" пн. ш., 35°16'35" сх. д.
 Поштовий індекс: 71600.